

De predikant als schatgraver

***Van oudtestamentische tekstanalyse naar de
remonstrantse verkondiging***

**Eindessay ter afronding van de
remonstrantse ambtsopleiding**

Student: mr. drs. Josephine Smelik MA

Begeleider: Dr. Bert Dicou

Tweede lezer: Ds. Rosaliene Israël

Juni 2026

INHOUDSOPGAVE

Inleiding	2
Vraagstelling	2
A. De omgang tussen God en mensen in het Oude Testament op hoofdlijnen	3
B. De vermoedelijke functie van de oudtestamentische vertelkunst	4
C. Kenmerken van de remonstrantse verkondiging	6
D. In hoeverre leent verhalend proza zich voor de remonstrantse verkondiging?	7
➤ <i>2 Koningen 5 ontrafeld</i>	8
➤ <i>De rol van God in 2 Koningen 5</i>	9
➤ <i>Mijn rol opvatting als predikant en preekschets</i>	10
➤ <i>Samenvattende bespreking deelvraag D</i>	15
Conclusie	15
Literatuur	17

Inleiding

“Parabels horen tot de kern van de Bijbel én tot de wereldliteratuur”, aldus Koen Holtzapffel (2021:9). In het onder zijn redactie verschenen werk - Geef mij die dwaze meisjes maar. In gesprek met Jezus’ gelijkenissen – houdt hij een warm pleidooi voor het lezen van nieuwtestamentische parabels. Enerzijds verbeelden parabels op een relatief toegankelijke wijze de christelijke traditie. Anderzijds hebben parabels de kracht de toehoorder te ‘prikken’ en aan het denken te zetten over levensvragen en maatschappelijke dilemma’s. Parabels zijn bovendien multi-interpretabel en laten ruimte voor een eigen invulling en interpretatie (Holtzapffel, 2021:8-12). Een ruimte die past bij de persoonlijke vrijheid die de vrijzinnigheid kenmerkt (Junte, 2017: 89-90). Alhoewel Holtzapffel (2021:35) terecht constateert dat Jezus in de Hebreeuwse verteltraditie stond ligt een pleidooi voor de oudtestamentische vertelkunst in remonstrantse kringen wellicht minder voor de hand. Toch wil ik u in dit Eindessay voor de remonstrantse ambtsopleiding uitnodigen mee te gaan op een ontdekkingstocht naar de oudtestamentische vertelkunst en de relevantie daarvan voor de remonstrantse verkondiging.

Een geruststelling vooraf is misschien op zijn plaats: Ik zie af van orthodoxe ‘waarheidsclaims’ en ook de historisch-kritische interpretatie laat ik voor dit essay achter me. Mijn focus ligt hier op de functie van het verhalend proza in het Oude Testament, omdat ik geloof in haar zeggingskracht voor de remonstrantse verkondiging van nu. Voor de bespreking maak ik in hoofdzaak gebruik van het praktisch theologische ankerwerk *De gereedschapskist van de Bijbelschrijvers. Hoe verhalen in de Bijbel worden verteld* van mijn achterneef Klaas Smelik. Daarnaast betrek ik ook overige relevante literatuur in de bespreking.

Vooraleer de vertelkunst te ontrafelen schets ik op hoofdlijnen de omgang tussen God en mensen in het Oude Testament. Dan bespreek ik de functie van de oudtestamentische vertelkunst. Hierbij kijk ik niet alleen naar de inhoud van het verhalend proza, maar juist ook naar de manier waarop het verhaal wordt verteld. Dan is het tijd de aandacht te verplaatsen naar de remonstrantse verkondiging. Wat kenmerkt een dergelijke verkondiging? Hoe kan de oudtestamentische vertelkunst dienstig zijn aan de remonstrantse verkondiging? Wat vraagt dat van de predikant? De bruikbaarheid van de oudtestamentische vertelkunst illustreer ik ten slotte aan de hand van een korte preekschets op basis van 2 Koningen 5. Meer concreet leidt dit tot de volgende

Vraagstelling

In hoeverre is een analyse van de oudtestamentische vertelkunst dienstig aan de remonstrantse verkondiging?

Op basis van deze hoofdvraag kunnen de volgende subvragen worden onderscheiden:

- A. *Hoe zag op hoofdlijnen de omgang tussen God en mensen eruit in het Oude Testament?*
- B. *Wat was de vermoedelijke functie van de oudtestamentische vertelkunst?*
- C. *Wat typeert de remonstrantse verkondiging zoal?*
- D. *In hoeverre leent verhalend proza zich voor de remonstrantse verkondiging?*
Met aandacht voor de rolopvatting van de predikant en een illustratie aan de hand van een tekstanalyse en preekschets op basis van 2 Koningen 5.

A. De omgang tussen God en mensen in het Oude Testament op hoofdlijnen

Voor de beantwoording van de hoofdvraag is het allereerst behulpzaam ons een opvatting te vormen over het godsbeeld dat uit de oudtestamentische vertelkunst spreekt. Deze vraag naar de omgang tussen God en mensen in het Oude Testament is een brede vraag, die in het kader van dit essay slechts op hoofdlijnen kan worden beantwoord. Bij de bespreking baseer ik mij in belangrijke mate op het werk *De Bijbel als biografie van God en mensen. Geschiedenis en hergebruik van teksten* van Bijbelwetenschapper Talstra (2024). Voor hem beginnen gesprekken over God en geloof bij een analyse van de Bijbelteksten. Talstra onthoudt zich van een moreel oordeel over God, maar analyseert het Oude Testament als tekstcomposities met spelers, een rolverdeling en een plot (Talstra, 2024:50, 54). Dit is een benadering die aansluit bij mijn focus, namelijk de functie van het verhalend proza te onderzoeken en de bruikbaarheid daarvan voor de remonstrantse verkondiging te belichten.

Vooropgesteld wordt dat de Bijbel, waaronder het Oude Testament, is geschreven door Bijbelschrijvers, niet door God. Glimpen van gesprekken en disputen tussen God en mensen komen met andere woorden tot ons door de ogen en de pen van de Bijbelschrijvers. Hun persoonlijke levensvoering en levenservaring buiten de teksten om kleuren met andere woorden de uitvorming van God en mensen binnen de teksten (Thomasson-Rosingh e.a., 2017:14; Talstra, 2024:244). Wat valt er nu uit deze compositie van uiteenlopende fragmenten uit verschillende tijden van onderscheiden Bijbelschrijvers af te leiden? Het Oude Testament kan worden opgevat als een reisverslag dat enerzijds Gods doorgaande betrokkenheid op de mensheid laat zien, maar dat anderzijds ook duidelijk maakt dat het flink heeft geschuurd tussen God en mensen door de eeuwen heen (Talstra: 2024: 84, 138 & 237). Talstra vat de oudtestamentische omgang tussen God en mensen samen als “een geschiedenis van verwachting, teleurstelling, conflict, herstel of hoop” (Talstra, 2024:259).

Smelik belicht de bewuste keuze van de Bijbelschrijvers om – in afwijking van het polytheïstische godsbeeld van de meeste tijdgenoten - een enigszins verheven en transcendente God vorm te geven, die tegelijkertijd als persoon benaderbaar en betrokken is op Zijn schepselen (Smelik, 2025: 52-58). De belangrijkste handeling van God is het spreken tot mensen, rechtstreeks of bij monde van een engel of profeet (Smelik, 2025:53-58). In het verhalend proza wordt God volgens Smelik vaak een belangrijke en beslissende rol toebedacht. Zo wordt God gezien als schepper, koning, rechter, bevrijder en strijder voor Zijn volk. Ook is God barmhartig, lankmoedig en vergevingsgezind (Smelik, 2025: 79). In de Bijbelse roepingsverhalen valt het Smelik op dat het de mens ontbreekt aan moed en vertrouwen de door God geschapen mogelijkheden en toebedachte taken op zich te nemen (Smelik, 2025: 153, 158).

Ook volgens Talstra is God één van de spelers op het speelveld, maar Talstra benadrukt juist de diversiteit in de interacties tussen God en mensen (Talstra, 2024: 84-138, 251). Zo gaat God in gesprek met de aartsvaders Abraham en Mozes en in de heftige discussie tussen Job en God (Job 4-21) kan Job alles tegen God zeggen. Ook wordt God aan zijn eerder gegeven woord gehouden door Nehemia in zijn intense en vrijmoedige gebed (Nehemia 1:1-11). Maar God vergeeft en zegent ook mensen (Nummeri 6:22-27). Talstra ziet God vooral als een constante, onafhankelijke, maar ook veranderende deelnemer, die niet onaantastbaar, maar juist aanvechtbaar en kwetsbaar is. Het Hebreeuwse verhaal is in die zin volgens hem ook een ‘groot verhaal’ over ervaring en

identiteit; een onafhankelijke proteststem te midden van uiteenlopende groepen en belangen (Talstra, 2024: 84-138 & 250).

Het Oude Testament vormt een gezamenlijke geschiedenis van God en mensen, waaruit we volgens Talstra vooral vertrouwen en ruimte mogen afleiden. Het Hebreeuwse verhaal laat zien dat de Eeuwige niet bereid is Haar schepping op te geven, incasseert, zich herneemt en van positie verandert. In Zijn eigen onafhankelijke, veranderende rol geeft God zichzelf maar ook mensen de vrijheid om opnieuw te beginnen (Talstra, 2024: 249-259). In die zin gaf het Oude Testament mensen toegang tot God en fungeerde het ook als communicatiemiddel tussen God en mensen; niet in de vorm van religieus onderricht, maar veeleer als een aanzet tot reflectie (Thomasson-Rosingh e.a., 2017:10-14; Barton, 2020:87-89). Aangenomen wordt dat de verhalen in een liturgische context hardop werden voorgelezen (Barton, 2020: 87-89; Smelik, 2025:31).

In het voorgaande hebben we gezien dat God in het Oude Testament met de mens op weg is. God doet een appel op de mens zijn verantwoordelijkheid op zich te nemen. Tegelijkertijd houdt dat appel ook een belofte in – *Ik zal er zijn*. In die zin lijkt de oudtestamentische omgang tussen God en mensen, zoals we later nog zullen zien, dienstig te zijn aan de remonstrantse verkonding. Tegelijkertijd zijn de door Smelik gesignaleerde rollen van God als koning, rechter, bevrijder en strijder niet onproblematisch. Ik kom hier later meer uitgebreid op terug. Voor nu keer ik terug naar het eerste deel van mijn focus, te weten de functie van de oudtestamentische vertelkunst.

B. De vermoedelijke functie van de oudtestamentische vertelkunst

De dominantie van het verhalend proza in het Hebreeuwse verhaal en mijn focus voor dit essay actualiseren de vraag naar de functie van de oudtestamentische vertelkunst. Voordat ik aan de hand van (voornamelijk) het ankerwerk van Smelik meer specifiek inga op de functie van de oudtestamentische vertelkunst, volgt eerst een korte uiteenzetting over de stijl en structuur, die het verhalend proza kenmerkt.

De oudtestamentische verhalen worden in de regel verteld door een alwetende, maar ook alomtegenwoordige verteller (Smelik, 2025: 24-28). Denk hierbij aan het Bijbelboek Jona, waarin de verteller – zowel op zee als aan land – toegang heeft tot de gedachten en emoties van de diverse personages. De verteller kan zelfs vanuit de buik van de vis aan de toehoorder rapporteren (Jona 2:2). Ook kan de verteller op de chronologische volgorde vooruitlopen. Zo overziet deze vooraf dat het verblijf in de vis drie dagen en nachten zal duren en dat Jona overleeft (Jona 2:1).

Het woordgebruik van de alomtegenwoordige auteur is over het algemeen karig. Aan de uiterlijke werkelijkheid wordt doorgaans weinig aandacht besteed, tenzij die een rol speelt in de ontwikkeling van het verhaal. Denk aan de knappe Absalom, wiens weelderige haardos verstrikt raakte in de takken van een grote terebint. (2 Samuel 14:25-26; 8:9). Gezien het karige woordgebruik verdienen de wél neergeschreven woorden – met aandacht voor de meer innerlijke, spirituele en morele kant van personages – onze opmerkzaamheid (Smelik, 2025: 33-37).

Typisch voor het verhalend proza zijn een bepaalde begin- en eindsituatie. Een eindsituatie of einddoel dat in de loop van het verhaal ook met opzet kan worden gewijzigd. In het Bijbelboek

Ester treffen we dergelijke *omkeringen* veelvuldig aan. Zo wordt Haman, de op één na machtigste man van het Perzische rijk aan de paal gehangen, die hij eerst zelf voor Mordechai had laten oprichten (Ester 7:10). Daarnaast kan ook worden gekozen voor een *open einde*. Zo blijft de reactie van Jona op de finale vraag van God in Jona 4:10-11 ongewis. Nu we de beginsituatie weten en het einddoel kennen, speuren we naar degene die of datgene dat het verhaal richting het einddoel in beweging heeft gezet (Smelik, 2025: 21-24). Is dit de hoofdpersoon of niet? Dat iemand in de directe rede aan het woord komt kan een indicatie zijn dat iemand de hoofdrol heeft. Maar het hoofdpersonage kan ook worden afgeleid uit het verrichten van het aantal handelingen. Denk hierbij aan het Bijbelboek Ruth, waarin de gelijknamige hoofdpersoon niet het vaakst aan het woord is, maar wél de meeste handelingen verricht (Smelik, 2025: 44-49). Ook bijfiguren kunnen een verhaal in beweging zetten. Denk hierbij aan het Joodse meisje uit 2 Koningen 5, waarover ik later meer uitvoerig kom te spreken. Een vervolgvraag is of deze bijfiguren het hoofdpersonage bijstaan, dan wel tegenwerken of de loop van het verhaal vertragen (*retardatie*). In het voorbeeld van Jona zagen we al dat de schrijver ook de locatie van de gebeurtenissen kan verplaatsen en kan afwijken van de chronische volgorde door vooruit te blikken (naar het einddoel). Ook het inlassen van *flashbacks* komt veelvuldig voor (Smelik, 2025:21-24).

Nu we ons enigszins hebben verdiept in de stijl en structuur van het verhalend proza kom ik toe aan de functie van de oudtestamentische vertelkunst. In algemene zin geeft het verhalend proza ons een beeld van het Israëlitisch denken in de achtste tot de zesde of vijfde eeuw voor Christus (Barton, 2020:88). Maar wat was de functie voor de toenmalige toehoorder?

De functie was de toehoorder in het hart te raken, aan het denken te zetten en tot nieuwe inzichten te bewegen (Barton, 2020: 65 & 87-89). Dat zit zo. Smelik (2025:17) plaatst de totstandkoming van de Bijbelboeken Genesis tot en met Koningen in de zesde eeuw voor Christus. Een periode waarin het noordelijke koninkrijk Israël al geruime tijd was verdwenen en ook het zuidelijke rijk Juda, rondom Jeruzalem, was veroverd door de Babyloniërs (Talstra, 2024:52). Het ligt volgens Smelik voor de hand te veronderstellen dat de naar Babylonië afgevoerde Bijbelschrijvers zich herinnerden dat dit onheil reeds door de profeten was voorzien. Een onheilsprofetie waar de bevolking kennelijk niet naar had willen luisteren. Het eenvoudig herhalen van de profetische boodschap leek de Bijbelschrijvers dan ook weinig zinvol. Om de verstoorde band tussen God en mensen te herstellen en het volk toekomstperspectief te kunnen bieden stonden de Bijbelschrijvers voor de uitdaging een doeltreffende manier te vinden hun ideeën te ventileren en de toehoorder in het hart te raken (Smelik, 2025:16, 19 & 232).

Zo ontwikkelde zich een *vertelstrategie*. Door de geraffineerde inzet van stijlfiguren en genres kreeg de toehoorder een verhaal aangereikt, waarin deze werd meegesleept en aan het denken werd gezet. Door onder meer *hiaten* in het verhaal, *karig* woordgebruik, en een *open einde* werd met opzet ruimte gelaten voor een eigen interpretatie en ontstond de mogelijkheid tot nieuwe inzichten te komen (Smelik, 2025:16, 24, 33, 37, 221 & 232). De optekening van verhalend proza was met andere woorden een doordachte keuze van de Bijbelschrijvers. Zo speelden de verhalen zich bij voorkeur af in een ver verleden. Dat gaf de Bijbelschrijvers grote literaire vrijheid (Smelik, 2025:17; Barton, 2020:42). Hierdoor konden zij zich bedienen van uiteenlopende stijlfiguren en genres, zoals dromen, als alternatief voor de profetieën (Smelik, 2025: 184-187). Denk bijvoorbeeld aan het verhaal van Jozef, waarin zijn vroege dromen over buigende schoven en

hemellichamen (Genesis 37:5-11) een aankondiging blijken te zijn van zijn buigende broers voor onderkoning Jozef in Egypte (Genesis 42:6).

Samenvattend bleken de Bijbelschrijvers door het zorgvuldig componeren van verhalen, de aandacht van de toehoorder te kunnen trekken, teneinde de profetische boodschap ingang te doen vinden bij de toehoorder. Door de vrijere vorm van het verhaal ontstond ruimte voor eigen interpretatie en meerstemmigheid. Dit laatste vertoont, zoals we nog zullen zien, verrassend veel overeenkomsten met de remonstrantse verkondiging. Na ons verdiept te hebben in het Hebreeuwse verhaal van God en mensen en haar vertelkunst, is het nu hoog tijd de focus te verleggen naar het heden. Meer specifiek wil ik met u nadenken over hetgeen de remonstrantse verkondiging typeert.

C. Kenmerken van de remonstrantse verkondiging

De beantwoording van dit onderdeel vormt een noodzakelijke, maar ook boeiende opmaat naar de vraag in hoeverre verhalend proza zich leent voor de remonstrantse verkondiging. In het kader van dit essay is slechts ruimte voor een eerste verkenning. Zo raadpleeg ik de remonstrantse beginselverklaring, belijdenis en kerkorde¹ op zoek naar hetgeen de remonstrantse verkondiging typeert. In dat kader werp ik ter vergelijking ook een blik op de kerkorde van de PKN². Daarnaast heb ik het boekje *Mijn God*, dat in 2024 onder redactie van Tjaard Barnard en anderen verscheen, bestudeerd. De daarin beschreven gods- en mensbeelden van een aantal remonstrantse theologen monden – in samenspraak met de bevindingen van Junte (2017) - voor dit essay uit in kenmerken van de remonstrantse verkondiging. Ten slotte besteed ik, gevoed door Bruce (2015) en Oskamp en Geel (1999), kort aandacht aan de betogende respectievelijk verhalende prediking en destilleer een bij de remonstranten passende vorm van verkondiging.

De remonstrantse beginselverklaring en belijdenis spreken over een geloofsgemeenschap, die God wil eren en dienen. Een eren en dienen van God dat in de woorden van Berkvens onderscheiden vormen kan en moet hebben, nu we als remonstranten God verschillend opvatten en definiëren (Berkvens, 2024: 80). Volgens de kerkorde betreft de kerkdienst een gemeenschappelijke verering van God en de toerusting tot (de) dienst, op de grondslag van de verkondiging van het Evangelie.³ In de bij de kerkorde behorende reglementen G en S over de *kerkdienst* respectievelijk *de predikant* blijft de verkondiging geheel onbesproken. In vergelijking met de kerkorde van de PKN valt wel de remonstrantse geloofs- en gewetensvrijheid op. In gehoorzaamheid aan de Heilige Schrift als enige bron en norm van de kerkelijke verkondiging belijdt de PKN de drie-enige God; Vader, Zoon en Heilige Geest. Het belijden geschiedt in gemeenschap met de belijdenis van het voorgeslacht, waaronder de Dordtse leerregels. Ook wordt Jezus Christus als Heer en Verlosser beleden (*Artikel 1*). Dit contrasteert met de remonstrantse geloofs- en gewetensvrijheid, zoals verwoord in haar kerkorde⁴: “*Van haar oorsprong af acht zij in geloof, leer en leven de zaken van geweten alleen aan God onderworpen.*”

¹ remonstranten.nl

² Protestantse Kerk Nederland (PKN)

³ Kerkdienst artikel 3.1, VI Kerkelijk leven, Deel 1 Grondslagen

⁴ Artikel 3, Deel 1 Grondslagen

Voor het boekje *Mijn God* (2024) werd aan diverse remonstrantse theologen gevraagd te reflecteren over hun beeld van God, de mens en de betekenis van kerk-zijn. Zo werd verwoord dat we als remonstranten op goddelijke grond staan en derhalve een kerk in het teken van de goddelijke hoop mogen zijn. God is oneindig groter dan wij kunnen bedenken en niet in woorden te vatten; God is de dragende grond onder ons bestaan. De zorg voor de aarde heeft God aan de verantwoordelijkheid van de mens toevertrouwd. Onderwijl blijft God betrokken op Zijn schepping en schepselen en vangt hen op wanneer zij dreigen te vallen.

Remonstranten durven de Bijbel breed te interpreteren en zijn op zoek naar haar zeggingskracht voor het heden. Er is sprake van een zoekend geloven met ruimte voor een individuele geloofs- en godsopvatting. Deze geloofs- en gewetensvrijheid geldt ook voor de remonstrantse verkondiging. Het staat de predikant vrij teksten en traditionele interpretaties kritisch te bevragen en te herinterpreteren (Junte, 2017: 89-90). De verkondiging kent dan ook geen massieve, voorschrijvende woorden, maar laat ruimte voor eigen interpretatie en meerstemmigheid.

Deze ruimte voor eigen interpretatie en meerstemmigheid kan worden gecreëerd door de doorgaans betogende verkondiging te combineren met aandacht voor de narrativiteit van het Bijbelverhaal. In een boeiend en overtuigend betoog wordt met name het denkvermogen van de toehoorder aangesproken. Dit kan evenwel als abstract en onpersoonlijk worden ervaren (Oskamp en Geel, 1999: 96). Een verhalende preek daarentegen is een gedramatiseerde, eigentijdse navertelling, waarin de predikant de eerste acteur is (Oskamp en Geel, 1999: 44 en 54). Door de open, vrijere vorm van het verhaal wordt meer op intuïtieve lagen van de toehoorder een beroep gedaan (Oskamp en Geel, 1999:95). Hierbij wordt de sensorische, intuïtieve, affectieve en/of intellectuele verbeelding geprikkeld en wordt de toehoorder uitgenodigd in het verhaal te participeren en positie te bepalen (Bruce, 2015: 1 e.v.; Oskamp en Geel, 1999: 94-95). Anderzijds kunnen bij een enkel verhalende verkondiging de objectiviteit en de communicatie van de cognitieve inhoud onder druk komen te staan (Oskamp en Geel, 1999: 95).

Door in de remonstrantse verkondiging het (centrale) betoog te verweven met een bij het Bijbelverhaal aansluitende manier van preken wordt niet alleen de ratio aangesproken, maar ook de fantasie en verbeelding geprikkeld. In die zin lijkt de oudtestamentische vertelkunst, met haar doorgaans open karakter bruikbaar voor de remonstrantse verkondiging. Tegelijkertijd moeten we constateren dat het door Smelik geponeerde oudtestamentische massieve godsbeeld niet zondermeer rijmt met het zoekend geloven van de remonstranten. In het vervolg wordt onderzocht in hoeverre verhalend proza zich leent voor de remonstrantse verkondiging. Gaat u met mij mee?

D. In hoeverre leent verhalend proza zich voor de remonstrantse verkondiging?

Na voorgaande theoretische beschouwing over het oudtestamentische godsbeeld, haar vertelkunst en kenmerken van de remonstrantse verkondiging, nodig ik u nu uit mij te volgen de studeerkamer in. Vergelijkbaar met de voorbereiding van een verkondiging start ik met de tekstanalyse van een hoofdstuk uit de Bijbel, te weten 2 Koningen 5, met specifieke aandacht voor de rol van God in dit Bijbelgedeelte. Vervolgens ga ik in op mijn rolopvatting als remonstrants predikant. Dan is het tijd de tekstanalyse te verwerken tot een preekschets. Genoemde bouwstenen gaan laten zien in hoeverre verhalend proza zich leent voor de remonstrantse

verkondiging en dienen in die zin ook de beantwoording van de hoofdvraag voor dit essay. Dan is het nu tijd voor de tekstanalyse, waarbij ik - tenzij anders aangegeven - uitga van NBV21⁴.

2 Koningen 5: De reiniging van Naäman en de besmetting van Gechazi ontrafeld

Als spelers op het speelveld ontmoeten we achtereenvolgens de Aramese bevelhebber Naäman (hoofdfiguur eerste deel), de Aramese koning, het Joodse meisje, de vrouw van Naäman, de koning van Israël, de profeet/godsman Elisa (hoofdfiguur), de bedienden van Naäman en Elisa's knecht Gechazi (hoofdfiguur tweede deel). De alwetende verteller is eveneens alomtegenwoordig. Zo is hij aanwezig op de diverse locaties in Aram, het huidige Syrië, en heeft hij daar zelfs toegang tot de brief van de koning (vers 6). Verder is hij tegenwoordig bij het huis van Elisa (verzen 9-10; 15-19), bij de knechten van Naäman, bij de Jordaan (verzen 11-14) buiten Samaria en bij haar stadswal (verzen 21-23) en in het huis van Gechazi (vers 24b). Ook heeft de verteller toegang tot de cognities en emoties van de diverse personages, zoals de argwaan van de Israëlsche koning (vers 7), de boosheid en verontwaardiging van Naäman (verzen 11-12), de bedrieglijkheid van Gechazi (verzen 20-25) en de verontwaardiging van Elisa (vers 26).

In de beginsituatie heeft Naäman huidvraat (vers 1). Het einddoel lijkt in eerste instantie de genezing van Naäman in vers 14; maar dan volgt een *ommekeer* in het verhaal en is de eindsituatie dat Gechazi, de knecht van Elisa, huidvraat heeft opgelopen (vers 27). Het verhaal heeft ook een gedeeltelijk *open einde*. Er wordt immers niet verteld hoe het de genezen en tot geloof gekomen Naäman en het Joodse meisje, die dit allemaal in gang zette, in Aram/Syrië verder vergaat.

De eerste ontknoping vindt, zoals gezegd, plaats in vers 14, wanneer Naäman wordt genezen. Het verhaal wordt in vers 3 door het Joodse meisje als bijfiguur in beweging gezet. Om haar aanwezigheid daar en dan te begrijpen wordt vers 3 voorafgegaan door een *flashback* in vers 2. In de verzen 4-13 wordt de spanning opgevoerd door de ontknoping te vertragen (*retardatie*). Zo gaat Naäman niet rechtstreeks naar de profeet Elisa, maar eerst naar zijn Aramese koning. Die koning stuurt hem vervolgens niet naar de profeet, maar naar de koning van Israël. Na zijn ontmoeting met de koning van Israël lijkt het verhaal te stagneren, maar dan zet Elisa het verhaal in vers 8 weer in beweging. De op en rond die plek opgenomen *hiaten* zijn boeiend en laten ruimte voor eigen interpretatie. In vers 7 erkent de koning van Israël de macht van “een god”⁵, maar zijn antwoord op de vraag van Elisa blijft ongewis. Ook blijft onduidelijk hoe Elisa te weten is gekomen dat de koning zijn kleren had gescheurd. Na de schoffering van Naäman lijkt het verhaal opnieuw te stagneren, maar nu zijn het zijn bedienden die hem (vers 13) bijstaan en het verhaal opnieuw in beweging zetten. Dan volgen de reiniging en bekering van Naäman (verzen 14-15). De gezworen vijand wordt een genereuze vriend en dienaar (verzen 1 en 15). Dit eerste deel van de vertelling wordt gevolgd door het contrastverhaal, waarin Elisa's knecht Gechazi als hoofdpersonage van vriend naar vijand transformeert.

Hoofdfiguur Gechazi zet het verhaal in vers 20 in beweging. Hier manifesteert zich de stijlfiguur van de drievoudige herhaling. De eerste twee verhaalbewegingen (van zowel het Joodse meisje als

⁴ De NBV21 is een interconfessionele Bijbelvertaling, uitgegeven door het Nederlands-Vlaams Bijbelgenootschap.

⁵ NBV2004; NBV 2021: “Ben ik soms God?”

de bedienden van Naäman) verlopen identiek: de bijfiguren staan het hoofdpersonage bij. Deze tweevoudige herhaling wekt een bepaalde verwachting ten aanzien van de derde keer. Maar bij die derde keer verandert er iets wezenlijks. De knecht Gehazi bedenkt dat meester Elisa door het meegebrachte geschenk te weigeren Naäman voor het hoofd heeft gestoten. Dat is onder de bestaande vijandigheden linke soep. De koning van Israël had immers ook al uitgeroepen dat de koning van Aram – met het verzoek om genezing van Naäman – uit was op conflict. Op basis van de twee eerdere voorvallen is het de vermoedelijke bedoeling van de Bijbelschrijvers dat de lezer nu verwacht dat ook Gehazi zijn meester bijstaat en overhaalt alsnog de geschenken aan te nemen. Maar dat gebeurt niet. Knecht Gehazi spreekt zijn gedachten niet uit richting Elisa, maar treedt eigenmachtig op om alsnog de geschenken te bemachtigen. Hierdoor gaat hij - in tegenstelling tot het Joodse meisje en de bedienden van Naäman - in tegen zijn meester én God. Door het gebruik van de stijlfiguur van de drievoudige herhaling wordt de spanning opgebouwd, de bijzondere positie van de profeet Elisa en de genade van God (ook voor niet Israëlieten) benadrukt.

De aandachtige lezer heeft de *hints* van de Bijbelschrijvers over de geschenken die nu in vers 23 een rol gaan spelen, als *foreshadowing* in de verzen 5 en 15, reeds opgemerkt. Bij de opbouw van het contrastverhaal valt verder op dat de lezer in eerste instantie toegang heeft tot de plausibele gedachten van Gehazi, om vervolgens slechts toegang te hebben tot zijn ogenschijnlijk bedrieglijke gedragingen. Deze *hiaten* maken een eigen interpretatie mogelijk. Verder wordt de spanning opgebouwd door het verhaal te vertragen (*retardatie*). Zo wordt in de verzen 22-24 omstandig uitgelegd hoe Gehazi de geschenken van Naäman ontfutselt en verbergt. Vanwege dit (ogenschijnlijk) bedrieglijke gedrag is de eindsituatie dat Gehazi door de vloek van Elisa met huidvraat wordt besmet (verzen 26-27). Wat er met de geschenken gebeurt wordt aan de interpretatie van de lezer overgelaten. Als link in de beantwoording van de subvraag *In hoeverre verhalend proza zich leent voor de remonstrantse verkondiging (D)*, zoom ik nu in op de rol van God in dit verhaal.

De rol van God in 2 Koningen 5

Aandachtige bestudering van dit hoofdstuk leert ons dat er geen sprake is van rechtstreeks spreken van of ingrijpen door God. Wél geeft de profeet/godsman Elisa eenmalig blijk in dienst van de Heer te staan (vers 16). Zoals ik in de tekstanalyse al aanstipte is verder vermeldenswaard dat de koning van Israël uitroept: “*Ben ik soms een god⁶, dat ik kan beschikken over leven of dood?*” Dit lijkt het eerder door Smelik gesignaleerde polytheïstische godsbeeld van de meeste tijdgenoten in de zesde eeuw voor Christus, te illustreren (Smelik, 2025: 52).

Wat verder opvalt is de stevige rol van de profeet Elisa en zijn bovennatuurlijke gaven. Zo verwijst het Joodse meisje bevelhebber Naäman naar de profeet in Samaria: “*die zou hem wel genezen.*” (vers 3) In vers 8 wordt gesproken over “*de godsman Elisa*”. De Hebreeuwse uitdrukking *godsman* duidt op iemand met bovennatuurlijke inzichten en krachten; een vertegenwoordiger van God op aarde (Goldingay, 2022:271). Ook wil Elisa aan Naäman laten merken “*dat er in Israël een echte*

⁶ NBV2004; NBV 2021: “*Ben ik soms God?*”

profeet woont.”⁷ (vers 8) In vers 26 demonstreert Elisa zijn helderziendheid door aan Gechazi retorisch te vragen: “*Dacht je dat het me ontgaan was dat een zeker iemand van zijn wagen is gesprongen en jou tegemoet is gesneld?*”

Hoe zouden we deze stevige rol en bovennatuurlijke gaven van de profeet Elisa kunnen duiden? Voor een beter begrip is het van belang naar de figuurlijke betekenis, de literaire functie te zoeken, aldus Smelik (2025:188-189). Eerder bespraken we onder B. dat de Bijbelschrijvers met hun vertelstrategie nieuwe wegen zochten de profetische boodschap bij de bevolking ingang te doen vinden. Dat zien we ook in dit Bijbelgedeelte terug. Door een reiniging op te tekenen en toe te schrijven aan de profeet, wordt zijn bijzondere status onderkend en zijn boodschap onderstreept (Smelik, 2025:196). Een soortgelijke redenering geldt voor de *horror* Gechazi met huidvraat te besmetten. We kunnen ervan uitgaan dat het horrorelement bewust is opgenomen en afschrikwekkend is bedoeld. De toehoorder wacht een gruwelijk lot wanneer de geboden van God niet worden gehouden en Zijn profeet niet wordt gerespecteerd (Smelik, 2025:199).

Samenvattend portretteren de Bijbelschrijvers in 2 Koningen 5 een alomtegenwoordige, alwetende en almachtige God in de persoon van de profeet/godsman Elisa. Dit terwijl er tegelijkertijd geen sprake is van rechtstreeks spreken van of ingrijpen door God; noch van (zichtbare) communicatie tussen God en Elisa. In hoeverre kunnen of moeten we hier iets mee binnen de remonstrantse verkondiging? En wat is mijn rolopvatting als predikant? Daarover kom ik nu te spreken.

Mijn rolopvatting als predikant en preekschets

Eerder constateerde Smelik (2025:57) dat God binnen het verhalend proza vaak een belangrijke en beslissende rol is toebedacht. Zo wordt God gezien als schepper, koning, rechter, bevrijder en strijder voor Zijn volk (Smelik, 2025:54). Ook is God barmhartig, lankmoedig en vergevingsgezind (Smelik, 2025: 79). Talstra ziet vooral ruimte in de diverse gesprekken tussen God en mensen. Met alle vragen van de huidige tijd kunnen wij ons volgens Talstra nog steeds identificeren met de Bijbelse personages. In allerlei vormen kunnen we ook het gesprek met God blijven voeren (Talstra, 2024:260-261). Wanneer ik de rol van God in 2 Koningen 5 in het gesprek betrek zie en ervaar ik ook ruimte. Ik ervaar ruimte omdat het verhaal ter eigen interpretatie diverse *hiaten* en een gedeeltelijk *open einde* kent. Dat God niet zelf spreekt en ingrijpt geeft mij en hopelijk ook mijn toehoorders ruimte voor een zoekend geloven, met ruimte voor een individuele geloofs- en godsopvatting. Dat de koning van Israël in de NBV2004 spreekt over “*een god*” geeft voor mij ook iets van meerstemmigheid weer. Verder is de grote literaire vrijheid die de Bijbelschrijvers zich ten opzichte van oude verhalen permitteerden inspirerend. Ten slotte ervaar ik ruimte omdat ik na voltooiing van dit essay meer zicht heb op de tijd waarin, de omstandigheden waaronder én met welke functie het verhalend proza is geschreven. Tegelijkertijd is dit laatste – *het herstellen van de verstoorde band tussen God en mensen en het bieden van toekomstperspectief* – ook nog steeds relevant voor de remonstrantse verkondiging.

⁷ NBV2004; NBV2021: “*dat er in Israël een profeet woont.*”

Bruce (2015:107-142) heeft uitvoerig geschreven over de rolopvatting van de predikant. Ze onderscheidt daartoe diverse modellen en gebruikt daarvoor metaforen. Qua verkondiging herken ik mezelf vooral in de metafoor van 'the preacher as artist' (2015:127-130). In die zin zie ik - in de woorden van Bruce - "*preaching as part of the ongoing creative work of God*" (Bruce, 2015: 128). Als remonstrants predikant sta ik in de Bijbelse traditie en is ook het Oude Testament deel van mijn theologisch raamwerk. Wél dient de Bijbel mijns inziens binnen de omstandigheden van onze huidige (remonstrantse) cultuur te worden gelezen en gaat de omgang tussen God en mensen ook nu verder. Deze voortschrijdende omgang vergt – staande in de Bijbelse traditie – een vorm en een taal die aansluiten bij nieuw generaties en hedendaagse dilemma's. Zo ontwaar ik binnen het verhaal van 2 Koningen 5 diverse scènes, identificeer ik mij met personages en komen diverse associaties voor metaforische lezing tot leven. Denk aan de omstandigheid dat kansarme mensen een cruciale rol spelen; dat het stereotype vijanddenken op de proef wordt gesteld en dat Gods betrokkenheid zich verder strekt dan de eigen kring. In de preekvoorbereiding ben ik als het ware een schatgraver, die de verborgen schat van het Mysterie mag ontdekken. In de verkondiging probeer ik met inzet van verbeelding, creativiteit en stijlmidelen de gedolven edelsteen aan de hedendaagse toehoorder aan te reiken; een edelsteen die afhankelijk van de persoonlijke interpretatie diverse tinten kan aannemen. Zo'n verkondiging zou er als volgt kunnen uit zien.

*Denk niet wit,
denk niet zwart,
denk niet zwart-wit.
Maar in de kleur van je hart,
maar in de kleur van je hart.*

De moord op de 15-jarige Antilliaanse jongen Kerwin Duinmeijer in 1983 schokte Nederland. Bij het verlaten van de snackbar was een hevige woordenwisseling ontstaan. Daarbij werd Kerwin – naar later bleek – door een 16-jarige jongen neergestoken. In het ziekenhuis overleed Kerwin aan zijn verwondingen. Deze daad inspireerde Frank Boeijen tot het schrijven van het lied *Zwart Wit*.

Dit nummer is nog steeds actueel. We leven in een tijd van polarisatie, waarin individuen en groepen lijnrecht tegenover elkaar kunnen staan. De Stichting Ideële Reclame, SIRE, voert een landelijke campagne elkaar niet te verliezen wanneer polarisatie dichtbij komt. Velen van ons kennen, denk ik, de slogan "*Ben je nu een discussie aan het winnen of je dochter aan het verliezen? Verlies elkaar niet wanneer polarisatie dichtbij komt.*" Misschien herkent u dit ook in uw eigen omgeving.

Polarisatie is niet alleen van deze tijd. Ook in Bijbelse tijden konden individuen en groepen lijnrecht tegenover elkaar staan. Het tekstgedeelte waarover ik vandaag met u wil nadenken, 2 Koningen 5, zou als een SIRE campagne van de Bijbelschrijvers kunnen worden opgevat. Een campagne die wil zeggen: "*Denk niet zwart-wit.*" De gangbare indeling van vijand versus vriend doet geen recht aan de werkelijkheid én brengt ons ook niet verder.

Laten we er met elkaar wat verder induiken. Het Bijbelverhaal van 2 Koningen 5 bestaat als het ware uit een 'tweeluik'. Twee luiken die elkaars tegenpool vormen, contrasteren. De genuanceerde, maar ook gecompliceerde werkelijkheid wordt met opzet gereduceerd en gecomponeerd tot een schijnbare, heldere afscheiding tussen 'een luik' vijanden en 'een luik' vrienden. Vervolgens wordt die heldere scheiding in beide verhalen uitgedaagd. We ontmoeten allereerst de Aramese bevelhebber Naäman. Deze hooghartige, historische vijand van Israël met een kort lontje, transformeert tot trouwe dienaar van God. De keuze hem te reinigen van zijn huidvraat lijkt te symboliseren dat Gods betrokkenheid en vergevingsgezindheid zich verder strekt dan de eigen kring. Dit zien we ook terug in Lucas 4:27, wanneer Jezus spreekt over de genezing van Naäman. De Bijbelschrijvers lijken ons een spiegel voor te willen houden: *“Denk niet zwart-wit, maar denk in de kleuren van je hart.”*

Tegelijkertijd is daar die besmetting van Elisa's trouwe knecht Gehazi: de trouwe dienaar van de profeet transformeert tot vijand. Heeft dat ons vandaag de dag nog iets te zeggen? Zo ja, wat?

Met geschenken had Naäman zijn reiniging of genezing willen betalen of vergoeden. Hij leefde in de veronderstelling dat er aan zijn metamorfose een prijskaartje hing. Zo was hij gewend dat aan zijn voormalige goden offers dienden te worden gebracht. 'Dat zal bij de God van Israël ook wel zo zijn', lijkt Naäman te hebben gedacht. Maar daar heeft Naäman het mis. *“Zo waar de HEER, in wiens dienst ik sta, leeft, ik zal niets aannemen”*, aldus de profeet Elisa.

Elisa's knecht bedenkt dat zijn meester - door het meegebrachte geschenk te weigeren - Naäman voor het hoofd heeft gestoten. Dat is onder de bestaande vijandigheden tussen Israël en Aram, het huidige Syrië, linke soep. De koning van Israël had immers ook al uitgeroepen dat de koning van Aram met het verzoek om genezing van Naäman, uit was op conflict.

De knecht Gehazi hoeft niet lang na te denken. Hij snelt Naäman achterna. Wanneer deze vanaf zijn strijdswagen Gehazi ziet aan komen rennen, springt Naäman van de wagen en snelt hij Gehazi tegemoet. Naäman lijkt met andere woorden Gehazi te herkennen. Is Gehazi degene die eerder door Elisa naar buiten werd gestuurd om te zeggen dat Naäman zich zevenmaal in de Jordaan diende te baden? Om vervolgens de woedeaanval van Naäman over zich heen te krijgen? De knecht Gehazi lijkt in ieder geval aanwezig te zijn geweest op het moment dat Elisa aan Naäman kenbaar maakt, geen geschenk te zullen aannemen. Dit omdat Gehazi bedenkt dat Naäman voor het hoofd gestoten is, doordat Elisa zijn geschenk heeft geweigerd.

De bezorgdheid van de knecht om Naäman niet voor het hoofd te willen stoten, komt mij – zeker onder de bestaande vijandigheden - alleszins plausibel voor. Volgens de Ierse theoloog Pádraig Ó Tuama *“doen de meeste mensen meestal wat hun op een gegeven moment redelijk lijkt.”*⁸ De meeste mensen doen meestal wat hun op een gegeven moment redelijk lijkt. We zouden het gedrag van Gehazi eenzijdig kunnen bestempelen als het tegenstreven van God, diefstal of verraad. Maar verliezen we onszelf dan niet in zwart-wit denken? Met Ó Tuama ben ik van mening dat het niet redelijk is aan te nemen dat Gehazi zijn geloof en trouwe dienst eenvoudig over boord gooide enkel en alleen omwille van het geld. Hoe zouden we het gedrag van Gehazi kunnen

⁸ In: *Verhalen van liefde en alles wat schuurt*.

begrijpen? Wat is er redelijk aan zijn gedrag? Hoe kunnen wij de ander begrijpen? Wat is redelijk aan ons eigen gedrag?

Kan het zijn dat Gechazi als ondergeschikte ‘het kind van de rekening’ was? Zoals dat ook nu nog vaak het geval is? Heeft de knecht eerst de scheldkanonnade van Naäman over zich heen gekregen? Probeert hij vervolgens het gezicht van Elisa te redden, om dit met melaatsheid te moeten bekopen? In een Bijbelcommentaar las ik dat Gechazi waarschijnlijk Elisa’s hoofdbediende is geweest.⁹ In die hoedanigheid was Gechazi mogelijk verantwoordelijk voor het financiële huishoudboekje. Deze uitleg zou ook passen bij de vraag van meester Elisa. Afhankelijk van de vertaling luidt zijn vraag: “*Is dit de manier*”¹⁰ of *is dit de juiste tijd om aan zilver te komen, aan kleren, olijfgaarden en wijngaarden en aan vee en slaven en slavinnen?*” ‘Dat je inkomsten en bezittingen zoekt om het huishoudboekje kloppend te krijgen, daar heb ik begrip voor’, lijkt Elisa te willen zeggen. ‘Maar de manier waarop of de tijd waarin, dat kan echt niet.’ De eventuele reactie van Gechazi blijft – voor de toehoorders van toen en ons - verborgen.

Misschien heeft Gechazi iets gedacht of gezegd in de trant van ‘U, meester heeft makkelijk praten. Ik moet zorgen dat er elke dag brood op de plank is’. Een andere mogelijkheid is dat Gechazi schuld bewust antwoordt. De Bijbelschrijvers laten het aan onze verbeelding over. Wél ligt het voor de hand te veronderstellen dat Gechazi berouw toonde, werd genezen en herenigd met zijn meester Elisa. Dit omdat Gechazi enkele hoofdstukken verder – in 2 Koningen 8 – opnieuw als knecht en dienaar van de profeet optreedt.

Tegelijkertijd kan de besmetting van Gechazi ook symboliseren dat God evenmin blind is voor de misstappen van ‘Zijn eigen’ mensen. Opnieuw wordt ons een spiegel voorgehouden: “*Denk niet zwart-wit. Maar denk in de kleuren van je hart*”. Of zoals Marjoleine de Vos¹¹ het verwoordt:

*Soms ook ben ik het zelf
die fout was, boos, die koos voor zich
en pijn deed iemand zeer nabij of verder weg.*

Menselijke interacties zijn complex. Goede bedoelingen kunnen ook een schaduwkant hebben. Ons brein is immers gericht op overleving. Daartoe scannen we letterlijk elk mens dat op ons afkomt. Betekent deze persoon een gevaar voor mij en moet ik op mijn hoede zijn? Of heb ik van deze persoon geen kwaad te vrezen? Deze initiële schifting – in zwart versus wit en uitvergroet in vijand versus vriend - blijkt lastig te doorbreken te zijn. In volgende ontmoetingen met dezelfde persoon zal ons brein in eerste instantie zoeken naar bevestiging van het eerder ingenomen standpunt.

Maar voor ons brein is het ook mogelijk mensen een tweede kans te geven. Dat vraagt om bewustwording en nieuwsgierigheid. Misschien herinnert u zich nog situaties uit uw eigen leven, waarin mensen uiteindelijk toch bleken mee te vallen. Of dat we schrokken van onszelf? En

⁹ In: 1 en 2 Koningen voor iedereen.

¹⁰ NBV2004

¹¹ In: *Ons leven viert. Remonstranten en anderen over liturgie, met een ruime keus aan teksten en rituelen uit de praktijk.*

onzelf vonden tegenvallen. Zonder nog kennis te hebben van wetenschappelijk onderzoek riepen de Bijbelschrijvers hun toehoorders als het ware op niet iedereen over één kam te scheren. We worden uitgedaagd verder te kijken dan onze neus lang is; ook kritisch te kijken naar de impact van ons eigen handelen. Eerdergenoemde theoloog Ó Tuama, bekend van zijn vredeswerk in Noord-Ierland, doet een soortgelijke oproep: *“De meeste mensen doen meestal wat hun op een gegeven moment redelijk lijkt.”* Hiervoor inzicht en begrip krijgen, vraagt om een compassievolle manier van kijken en luisteren naar het gedrag van de ander en dat van jezelf.

De gangbare indeling in zwart-wit, vijand versus vriend, doet geen recht aan mensen, doet geen recht aan de werkelijkheid. In die zin is het nummer *Zwart Wit* van Frank Boeijen nog steeds actueel. Het vraagt om onze ontvankelijkheid te zien dát er op talloze plekken ontelbare initiatieven worden ontplooid. Initiatieven om maatschappelijke kloven te overbruggen, een betere wereld vorm te geven en iets van Gods koninkrijk waar te maken.

Ik onderken dat we in een moeilijke tijd leven, dat we de hoop op een betere wereld soms dreigen te verliezen. Tegelijkertijd zijn we niet stuurloos of vleugellam, maar deelgenoot aan de toekomst die we, onder Gods dragende kracht, met elkaar vormgeven. Of zoals Huub Oosterhuis¹² het in een gebed verwoordde:

*Bij alles wat gebeurt schrikwekkend,
mensonwaardig, open ons hart en ons
verstand voor wat óók gebeurt en
geschiedenis maakt:
gerechtigheid die volbracht wordt,
mensen die zich inzetten teneinde toe
en zich houden aan. Dat onze ogen
opengaan voor die flitsen van een
nieuwe wereld. Dat wij volharden in
onze verwachting dat wij ons niet laten
intimideren door wie de macht
hebben, nu nog wel, maar ooit niet
meer.*

*Dat wij vindingrijk de kleinste
kansen leren benutten om vrede te
stichten, recht te doen; dat wij de
moed niet verliezen, dat wij die in
ons spreekt van vrede niet
wantrouwen, als een illusie, dat wij
staande blijven in het geloof dat
niets onmogelijk is bij God – Ik zal
er zijn.*

Moge het zo zijn! AMEN

¹² Gebed van Huub Oosterhuis in de Rode Hoed, 4 december 2016.

Samenvattende bespreking deelvraag D

Na het lezen van de tekstanalyse van 2 Koningen 5, mijn rolopvatting als predikant en de preekschets, is het misschien goed subvraag d in herinnering te roepen: *In hoeverre leent verhalend proza zich voor de remonstrantse verkondiging?* De preekschets toont aan dat verhalend proza zich kan lenen voor de remonstrantse verkondiging. Tegelijkertijd laat de tekstanalyse enerzijds en de preekschets anderzijds zien dat er door mij een behoorlijke vertaalslag is gemaakt.

Zo zagen we eerder als primaire functie van de oudtestamentische vertelkunst dat de Bijbelschrijvers nieuwe wegen zochten de profetische boodschap bij de bevolking ingang te doen vinden. Ook in 2 Koningen 5 wordt de bijzondere positie van de profeet Elisa onderkend en zijn boodschap onderstreept. In de persoon van de profeet Elisa wordt een alomtegenwoordige, alwetende en almachtige God geportretteerd. Een godsbeeld dat over het algemeen niet correspondeert met het zoekend geloven van de remonstranten en een verkondiging die geen massieve, voorschrijvende woorden kent. Tegelijkertijd herbergt het verhalend proza van 2 Koningen 5 een - door God ingegeven - ongekende universele, tijdloze wijsheid: de gangbare indeling in vijand versus vriend doet geen recht aan mensen. Ze doet geen recht aan de werkelijkheid en het helpt ons ook niet verder op weg naar een nieuwe toekomst.

In de preekschets belicht en benadruk ik het appel dat God in 2 Koningen 5 op de mensheid doet: *Denk niet zwart wit*. Tegelijkertijd heb ik moeite met het eenzijdig negatieve portret van Elisa's knecht Gehazi en de zware straf, die hem treft. Door dit Bijbelgedeelte kritisch te bevragen heb ik getracht een meer genuanceerd beeld van Gehazi (en elk individu) neer te zetten. Samenvattend leent 2 Koningen 5 zich voor de remonstrantse verkondiging. Wél dient de tekst binnen de omstandigheden van onze huidige (remonstrantse) cultuur te worden gelezen en kritisch te worden bevraagd. Dit brengt me bij de beantwoording van de hoofdvraag en een afrondende conclusie.

Conclusie

In antwoord op de hoofdvraag - *In hoeverre is een analyse van de oudtestamentische vertelkunst dienstig aan de remonstrantse verkondiging?* - hebben we resumerend gezien dat God in het Oude Testament met de mens op weg is. God doet een appel op de mens zijn verantwoordelijkheid op zich te nemen. Tegelijkertijd houdt dat appel ook een belofte in – *Ik zal er zijn*. In de tekst van 2 Koningen 5 komt tot uitdrukking dat het Hebreeuwse verhaal ook een – door God ingegeven - onafhankelijke proteststem is te midden van uiteenlopende groepen en belangen (A). Met hun vertelkunst zochten de Bijbelschrijvers nieuwe wegen de profetische boodschap bij de bevolking ingang te doen vinden. Door het belichten van onverwachte invalshoeken werd de toehoorder als het ware het verhaal ingezogen en aan het denken gezet, waardoor hun inzicht kon worden vergroot. Er ontstond door de vrijere vorm van het verhaal ruimte voor eigen interpretatie en meerstemmigheid (B).

Ook de doorgaans betogende remonstrantse verkondiging laat ruimte voor meerstemmigheid en eigen interpretatie (door zowel de predikant als de toehoorders). De verkondiging kent geen massieve, voorschrijvende woorden. Een gemene deler lijkt het geloof dat de zorg voor de aarde

door God aan de verantwoordelijkheid van de mens is toevertrouwd. Dit terwijl God betrokken blijft op Zijn schepping en schepselen en hen opvangt wanneer zij dreigen te vallen (C). Uitgaande van dit laatste kan verhalend proza zich lenen voor de remonstrantse verkondiging. Dit nu de oudtestamentische omgang tussen God en mensen gelijkenissen vertoont met het gods- en mensbeeld van remonstrantse theologen en hun aandacht voor de narrativiteit van het Bijbelverhaal in de verkondiging. Verder biedt de oudtestamentische vrijere vorm van het verhaal aanknopingspunten voor een bij het Bijbelverhaal aansluitende manier van preken. Tegelijkertijd zijn de door Smelik gesignaleerde rollen van God als koning, rechter, bevrijder en strijder niet onproblematisch. Ook dient te worden bedacht dat de primaire functie van het verhalend proza eruit bestond de profetische boodschap – desnoods met horror - bij het volk ingang te doen vinden. Beide bedenkingen vragen om een vertaalslag door de remonstrantse predikant, zoals de preekchets en daaropvolgende samenvattende bespreking laten zien (D).

Een analyse van het verhalend proza is voor een beter begrip nuttig. Tegelijkertijd zal niet elke oudtestamentische tekst zich lenen voor de remonstrantse verkondiging. In antwoord op de hoofdvraag hangt het er dus vanaf of een analyse van de oudtestamentische vertelkunst dienstig is aan de remonstrantse verkondiging. Oudtestamentische teksten dienen mijns inziens binnen de omstandigheden van onze huidige (remonstrantse) cultuur te worden gelezen. Een tweede voorwaarde lijkt te zijn dat een tekst, naast haar profetische boodschap, ook metaforisch kan worden gelezen en een – door God ingegeven - universele, tijdloze wijsheid vertegenwoordigt. Zo zullen geweldinstructies zich in mijn perceptie niet snel lenen voor de remonstrantse verkondiging. Het dient daarnaast ook een Bijbeltekst te zijn die kritisch bevraagd kan worden en ruimte laat voor meerstemmigheid en een eigen interpretatie. Cruciaal lijkt de rolopvatting van ‘the preacher as artist’ om de universele en tijdloze goddelijke wijsheid op een aansprekende en toegankelijke wijze te vertolken en verkondigen. Door dit afrondende schrijven voor de remonstrantse ambtsopleiding heb ik inzichten opgedaan en vaardigheden ontwikkeld, die mij naar verwachting in de toekomst helpen de vertaalslag van tekstanalyse naar preekchets te maken. Dank dat u met mij meereisde op deze ontdekkingstocht naar de oudtestamentische vertelkunst en haar relevantie voor de remonstrantse verkondiging!

Literatuur

Boeken

- Barnard, T. (redactie) (2024). *Mijn God*. Uitgave van de Remonstranten.
- Barton, J. (2020). *De Bijbel. Het boek, de verhalen, de geschiedenis*. Amsterdam: De Bezige Bij.
- Bruce, K. (2015). *Igniting the heart. Preaching and imagination*. Londen (VK): SCM Press.
- Dicou, B., Kruijff, C., Röselaers, J. (redactie) (2019). *Ons leven vieren. Remonstranten en anderen over liturgie, met een ruime keus aan teksten en rituelen uit de praktijk*. Utrecht: KokBoekencentrum Uitgevers.
- Goldingay, J. (2022). *1 en 2 Koningen voor iedereen*. Franeker: Uitgeverij Van Wijnen
- Holtzapffel, K. (red.) (2021). *Geef mij die dwaze meisjes maar. In gesprek met Jezus' gelijkenissen*. Middelburg: Uitgeverij Skandalon.
- Junte, M. (2017). *De moeite waard om door te geven. De remonstrantse traditie aan het begin van de 21^e eeuw*. Amsterdam: VU University Press.
- Oskamp, P. en Geel, R. (1999). *Concreet en beeldend preken*. Bussum: Uitgeverij Coutinho.
- Ó Tuama, P. (2019). *Verhalen van liefde en alles wat schuurt*. Middelburg: Skandalon.
- Smelik, K.A.D. (2025). *De gereedschapskist van de Bijbelschrijvers. Hoe verhalen in de Bijbel worden verteld*. Zutphen: Uitgeversmaatschappij Walburg Pers.
- Talstra, E. (2024) *De Bijbel als biografie van god en mensen. Geschiedenis en hergebruik van teksten*. Amsterdam: Amsterdam University Press.
- Thomasson-Rosingh, A-C., Coenradie, S. en Dicou, B. (2017). *Re-imagining the Bible for today*. Londen (VK): SCM Press.

Digitale bronnen

www.protestantsekerk.nl/Kerkorde (geraadpleegd 13 mei 2026).

www.remonstranten.nl/Info&Wiki/Geloof respectievelijk Organisatie (geraadpleegd op 13 mei 2026)